מזמורי הלויים לימי השבוע

מאת

יהודה אריה ליברייך

על יסוד מסכת סופרים יח, ב.[1]) נשתמר עד היום בבית־הכנסת המנהג לומר בימי השבוע אותם המזמורים, שהלויים היו אומרים בבית־המקדש. המקור שבו נאמר שהיו הלויים אומרים את המזמורים הללו הוא, כידוע, המשנה שבמסכת תמיד ז, ד: "השיר שהיו הלוים אומרים במקדש — ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה; בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו; בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט; ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע וגו'; בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב; בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש וגו'; בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת — מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים". עד כאן דברי המשנה. נמצאנו למדים, שהיו הלויים אומרים במשך השבוע שבעה מזמורים אלה: כד, מח, פב, צד, פא, צג, צב. מסורת זו משתקפת גם בתרגום־השבעים, שבאות בו בכותרות למזמורים אלה: פרט לפא ופב, תוספות, המזכירות אותם הימים הבאים במשנה הנ"ל.[2]) אולם אצלנו מזמור צב הוא היחיד המזכיר את ה"יום", היינו: "מזמור שיר ליום השבת".

נשאלת השאלה: מה ראה המאסף (או: מה ראו המאספים) למבור דווקא באותם מזמורים ולערוך אותם דווקא בסדר זה, שאינו מתאים לסדרם בספר תהלים? המשנה שהובאה לעיל מסבירה רק מה טעם נועד מזמור צב ליום השבת, — כי מזמור זה מכוון "לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים". ליתר המזמורים אין המשנה מביאה טעם. אולם, מה שהשמיטה המשנה משלימה הברייתא שבמסכת ראש השנה לא. א[3]), בזה הלשון: "תניא ר' יהודה אומר משום רבי עקיבא, בראשון מה היו אומרים? לה' הארץ ומלואה, על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו; בשני מה היו אומרים? גדול ה' ומהולל מאד, על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן; בשלישי היו אומרים אלקים נצב בעדת אל, על שם שגילה ארץ בהכמתו והכין תבל לעדתו; ברביעי היו אומרים אל נקמות ה', על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובריהן; בחמישי היו אומרים הרנינו לאלקים עוזנו, על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו; בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש, על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן; בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת". עד כאן דברי הברייתא[4]). ברור, שרוח האגדה מרחפת על ברייתא זו, ושמגמתה להתאים ולהקביל את שבעת המזמורים לששת ימי הבריאה וליום השבת שבא אחריהם, כמסופר בבראשית פרקים א—ב.

חלק ממזמור צר, שהוא שיר הלויים לרביעי בשבת, היו אומרים אותו, לפי מסכת סוכה נה, א, גם ביום השלישי של חול־המועד סוכות. לכאורה, קשה היה לו למפרש בחסד עליון כרש"י ז"ל, למצוא טעם מספיק לאמירת פסוקים ממזמור זה בחול־המועד של חג. ולפיכך הוא מעיר: "ונראה בעיני מפני שפרשת 'מי יקום לי' מדברת על צרותן, שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי, ואעפ"כ אינן נמנעים מלשמות שמחת מלכם" וכו'.

הסבר זה של רש"י השפיע על צבי גרץ ועל החכם יצחק מאהרשען, שניהם דנו בעניין שלפנינו. הראשון פרסם מאמר "מזמורי המקדש"[5] והשניכתב מאמר משם "מזמור של יום"[6]. גם גרץ וגם מאהרשען אינם סומכים על אגדת רבי עקיבא הנ"ל שבמסכת ראש השנה, והולכים בעקבות רש"י. גרץ משער, כי שבעת המזמורים הנדונים נבחרו ונסדרו סמוך לסוף תקופת הבית השני, משום שנראו הולמים ביחוד את המצב הפנימי והמיצגני בישראל בזמן ההוא. ומאהרשען, שנעלם ממנו, כנראה, מאמרו של גרץ, בא לידי מסקנה זו: "אחרי כל זאת נלע"ד שהני (כך!) מזמורים שנמצאו בברייתא דמס' תמיד יש מהם שנתקנו לשיר בימי בית שני כאשר השופטים הטו המשפט (ע' מזמור פב וצד) והשרים הממונים ע"ם מלכות יון ורומי נוגשים וצוררים את העם (נחמה בעת מצור במזמור מח ופא) וא"כ תוכן המזמורים מתאים עם טעם אמירתם ועם קורות הזמן אשר בו נתקן לאמרם" (עמ' 199).

אין כותב הסורים האלה בא לבטל את חשיבותו של הגורם ההיסטורי שהטעימוהו והדגישוהו שני החוקרים הנ"ל. רצונו להעיר, כי אפילו נודה ללא־היסוס שהגורם ההיסטורי סיפק את הדחיפה הראשונה לבחירת אותם המזמורים ועריכתם — אי־אפשר להכחיש שגם גורמים אחרים השפיעו על מאסף (או: מאספי) המזמורים הללו. נפנה אפוא לאותם הגורמים הנוספים.

כידוע, מתחלק ספר תהלים לחמישה ספרים. המזמורים שאנו דנים בהם הוצאו מתוך ארבעת הספרים הראשונים בלבד: כד מספר ראשון; מח מספר שני; פב מספר שלישי; צד מספר רביעי; פא מספר שלישי; וצג וצב מספר רביעי. ייתכן אפוא שהיה בדעתו של מאסף מזמורי הלויים לכלול מזמורים מכל ספרי־תהלים, מלבד האחרון. על השאלה: מהי הסיבה שלא הוצא אף מזמור אחר מן הספר

1) מהדורת היגר, ניו־יורק תרצ"ז, עמ' 311.

2) עיין בפירושו של ד'ליטש (מהדורה רביע"ת) על תהלים כד, צב, צד, וצג; וגם בהקדמתו, עמ' 20.

3) על היחס שבין ברייתא זו למשנה תמיד ז, ד, עיי ד"ל גינצבורג ב־Journal of Jewish Lore and Philosophy א, 1919, עמ' 283.

4) הקבוליות מוכאות במסכת סופרים, מהדורה היגר, עמ' 311, הערה 13.

5) עיין MGWJ, כז, 1878, עמ' 217—222; השווה גם הסדמתו לפירושו על ספר תהלים, עמ' 55—58.

6) "יוצאי ליהודה", ספר היובל לכבוד ר' יהודה אריה בלוי, וינה תרפ"ו, עמ' 197—199.

החמישי שבתהלים? — תיתכן התשובה, שהסיבה היא שרובו של ספר זה מורכב ממזמורים שהשתמשו בהם בהזדמנויות אחרות, היינו מזמורי התלל המצרי (קיג—קיח), התלל הגדול (מן קלה, ד, עד קלו, לדעת רב אחא בר יעקב במסכת פסחים קיח, או ושירי המעלות (קכ—קלד), כתוצאה ישירה מהתחשבותו של המאסף בארבעת ספרי־תהלים הראשונים. בא המזמור ליום ראשון בשבוע (כד) מספר ראשון שבתהלים. המזמור ליום שני (מח) מספר שני. המזמור ליום שלישי (פב) מספר שלישי, והמזמור ליום רביעי (צד) מספר רביעי. יתר־על־כן, לכל המזמורים שלפנינו פותח במזמור מספר ראשון (כד) ומסיים במזמור מספר רביעי (צב).

מכל המזמורים שבספר הראשון של תהלים נבחר מזמור כד ליום ראשון, משום שנחשב, כנראה, כדבר בעתו. ראשית כל, מכיל מזמור זה את המאמר "ישא ברכה מאת ה'". המביע את הרגשותיו ומאווייו של אדם מישראל בעמדו על סף שבוע חדש, מבקש הוא בראשית השבוע שתבוא ברכת ה' עליו. שנית, במזמור זה נשנה שם ההויה שש פעמים, ומספר זה מתאים לששת ימי המעשה. לעומת זה, חוזר המזמור האחרון (צב) על שם ההויה שבע פעמים, ומספר זה הולם את יום השבת, שהוא היום השביעי.

ייחרנו את הדיבור על מזמור "הפתיחה (כד) ועל מזמור הסיום (צב). מה היתה שביניהם לבין חמשת המזמורים האמצעיים? כלום יש נקודות־מגע בין כל שבעת המזמורים? — כדי להשיב כהלכה על שאלה זו, צריך לסקור את תכנו של כל אחד מן המזמורים שבאוסף.

המזמור הראשון (כד), כפי שיתברר בסמוך, משמש מפתח להבנת כוונתו של המאסף בבחירת שאר המזמורים שבקובץ ושידורם. מזמור זה עוסק ביחסו של ה' לארץ ולדריה עליה. הכינויים לה' הם "ה' צבאות" ו"מלך הכבוד" (פסוק י). לה' הכוח והגבורה (ח), והצדקה (ה). וגם היכולת להושיע (שם). הוא כונן את יסודות העולם (ב: יסדה). מקום משכן כבודו בעולם שיסד וכונן הוא "הר ה'" (ג). אולם, לא כל באי־עולם (א: וישבי בה) ראויים לחנות בנוהם ה' ולבקר בהיכלו, הוזכה ליהנות מזיו השכינה הוא אך ורק אדם בעל מידות תרומיות: "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה" (ד)[6]). עם ישראל נזכר רק פעם אחת, בכינוי "יעקב" (ו).

כלום יש קשר ניכר בין רעיונות־היסוד הללו ובין ששת המזמורים הבאים? מזמור מח. השני באוסף, מוסיף נופך משלו על "הארץ" ומרחיב את הדיבור על "הר ה'" שבמזמור הקודם. מזמור כד פותח במלים "לה' הארץ", ומזמור מח מדבר על "משוש כל הארץ" (ג) ועל תהילת ה' המגיעה עד קצות הארץ (יא), ונשמעת בפרט בעיר האלהים (ב). מזמור כד מזכיר את הר ה', שהוא מקום קדשו. ומזמור מח מודיענו על ההר ההוא כי "הר קדשו" או "הר ציון" הוא "בעיר אלהינו" (ב—ב). מזמור כד מתאר את ה' כמלך הכבוד, ומזמור מח מזכיר "קריית מלך רב" (ג)[7]). כמו־כן מתאר מזמור כד את ה' בתור ה' צבאות, ומזמור מח מוקדש כולו ל"עיר ה' צבאות" (ט). שהיא טבורו של עולם, ה' שכונן את העולם, העמיד על יסוד מוסד גם את "עיר האלהים" (ט)[8]. בכוחו וגבורתו (ד) הגן עליה כאשר המלכים (ה) באו לכבשה, והנחיל לה נצחון. מזמור כד רומז על מידת הדין[9]), ומזמור מח — גם על מידת הדין (יא—יב) וגם על מידת הרחמים (י: דימינו אלהים חסדך).

לאחר מזמור כד, הפותח בשבחו של מייסד הארץ (לה' הארץ... כי הוא... יסדה), ומזמור מח, המרים על נס את "משוש כל הארץ", בא המזמור השלישי, פב, להודיענו, כי "ימוטו כל מוסדי ארץ" (פסוק ה). כלומר, יסודות העולם מתמוטטים. נוסף לשורש "צדק", המופיע פעם אחת (ג), בא השורש "שפט" במזמור קצר זה ארבע פעמים (א, ב, ג, ח), המזמור בא אפוא לומר ולהדגיש[10]), שצדק ומשפט הם יסודות הארץ; ויסודות אלה מתפוררים מתמת עיוות הדין, זוהי הסכנה הצפויה לעולמו של הקב"ה, שנוסד על עקרוני הצדק והמשפט. ויש קשר נוסף בין המזמור הראשון שבאוסף ובין מזמורנו זה: בניגוד למזמור כד, המכיל תיאור הצדיק (נקי כפים ובר לבב וגו'), מדובר במזמורנו על הרשעים (ב, ד).

אילו הן נקודות־המגע העיקריות בין המזמור הרביעי, צד, ובין המזמורים הקודמים לו? מייסד הארץ (מזמור כד), השוכן בציון שהיא משוש כל הארץ (מזמור מח) — הוא גם שופט הארץ (צד, ב). מזמור פב מסיים בתחינה "קומה אלהים שפטה הארץ", ומזמור צד פותח בקריאה "הנשא, שופט הארץ". מזמור פב מזכיר פעמיים את הרשעים, ומזמור צד הוא כעין פירוש על שיבם ומעשיהם של הרשעים. הרשעים (ג, יג) הם גאים (ב). פועלי און (ד, טו). בוערים (ח). כסילים (שם). ומרעים (טו); והמזמור מפרט את מעשיהם הרעים (ד—ז, כא). הנרדפים והנעלבים הם הצדיקים (כא), שהם ישרי לב (טו)[11]). בניגוד לסופו של מזמור פב: "כי אתה תנחל בכל הגוים", כתוב במזמור צד כי "יוסר גוים" (י) לא יעזוב את עמו־נחלתו (יד). המדוכא והמעונה בהווה (ה). במזמור כד נקרא ישראל בשם יעקב, ובמזמור צד מכונה ה' בשם אלהי יעקב (ז). יבוא יום וה', שמידותיו הן מידת הדין ומידת הרחמים (יח: חסדך ה' יסעדנו), ישליט את הצדק והמשפט בעולם (טו). מזמור זה מסתיים בתקווה, שיישמדו הרשעים מתחת שמי ה'.

מזמור פא, התמישי באוסף, מתקשר עם מזמור כד בשתי דרכים: (1) הפתיחה "הרנינו לאלהים עוזנו" (ב) חוזרת לתיאור ה' כ"עוזו וגבורו" במזמור כד; (2) הכינוי "אלהי יעקב"

7) לדעת רד"ק וראב"ע, "מלך רב" הוא מלך אנושי, אף־על־פי־כן, לפי ההסקפה המקראית הוא בא־כוחו של מלך מלכי המלכים.

8) על העולם כתוב במזמור כד, ב: ועל נהרות יכוננה; ועל עיר האלהים כתוב כאן (מח, ט): אלהים יכוננה עד עולם.

9) במסוק ה: וצדקה מאלהי ישעו.

10) השווה ם. בובר, הצדק והעוול על־פי צרור מזמורי תהלים, ירושלים תשי"א, עמ' 29.

11) השווה "בר לבב" במזמור כד, ד.

(ב, ה). הבא פעם אחת גם במזמור צד, הוזר אל "יעקב" שבמזמור כד. "תר־על־כן. מושג הצדק והמשפט, הנשנה והולך בכל המזמורים הקודמים, כולל גם במזמור פא (פסוק ה: "משפט לאלהי יעקב"). אולם, המזמור שאליו בעיקר קשור מזמורנו הוא מזמור צד, הקודם לו. מבחינת סמיכות הפר־שיות[11], המעבר ממזמור צד למזמור פא הגיוני הוא. במזמור צד מדבר המשורר על עם ישראל הסובל מלחץ הרשעים. ומנחם אותו בהבטחתו "כי לא יטוש ה' עמו". מזמור פ"א ממשיך לדבר על עם ישראל. בפסוק ט ועד סוף המזמור חוזר המשורר על המלה "עם" שלוש פעמים ועל השורש "שמע" ארבע פעמים. שמיעה בקול ה' היא אפוא רעיון־היסוד כאן. רצונו של מקום הוא שישראל ישמע לו (ט). ואילו ישראל לא שמע ולא אבה לו (יב): זוהי סיבת הייסורים הבאים על האומה. והמוצא מהו? — "לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו" (יד). ולכשיקוּים תנאי זה — מבטיח ה' כי: "כמעט אויביהם אכניע" (טו).

הקשרים הבולטים שבין מזמור צג, השישי שבקבוצה, ובין מזמור כד הם: (1) כאן "ה' מלך" (א) וכמה מלכותו נכון מאז (ב), ושם ה' הוא מלך הכבוד; (2) כאן מדובר על נהרות (ג), ושם נאמר "ועל נהרות יכוננה"; (3) כאן "משברי ים" (ד), ושם "על ימים יסדה"; (4) כאן "עוז התאזר" (א) ו"אדיר במרום ה'" (ד), ושם "ה' עזוז וגבור"; (5) כאן "לביתך נאוה קודש" (ה), ושם "ומי יקום במקום קדשו". נוסף לכך, יש ניגוד בולט בין "כסא הוֹלת" שבמזמור צד לבין "נכון כסאך מאז" שבמזמורנו (ב). אבל, מה שמהווה את הקשר הבולט ביותר הוא הקו האפיני, המשותף לכל המזמורים הקודמים פרט לפא, היינו "הארץ ומלואה תבל (ויושבי בה)". מבחינה זו, נושא המזמור הראשון (כד) היא ייסוד הארץ (תבל); נושא המזמור השני (מה) היא ייסוד עיר האלהים. שהיא משוש כל הארץ; נושא המזמור השלישי (פב) הם יסודות הארץ המוסריים; ונושא המזמור הרביעי (צד) הוא תפקידו של ה' בתור שופט הארץ. ומכיון שבמזמור פב מסופר על יסודות הארץ שהם מתמוטטים ומתפוררים (יתוטו כל מוסדי ארץ), בא המזמור לשישי בשבת (צג), המכיל רמז לבריאת־העולם שנגמרה באותו יום, להזכירנו וללמדנו, שאי־אפשר לה לתבל שתתמוטט, משום שהקים אותה הבורא הכן (אף תכון תבל בל תמוט).

עם המזמור האחרון, צב, מגיע האוסף כולו לשיאו. בסקירה ראשונה נראה. כאילו אין למזמור זה עניין כלשהו לשבת, כבר נתחבטנו ונתלבטנו בקושיה זו פרשנינו וגם פרשני אומות העולם. כל התירוצים שהוצעו, הן על דרך המשט הן על דרך הדרש, דחוקים הם ואינם מתקבלים על הדעת[12]. אפילו נניח, בהתאם לדעת מפרשים אחדים[13], שבא במזמור צב רמזאו זכרון למעשה בראשית (ה—ו) — מה שמוטל בספק—[14] אי־אפשר לומר בוודאות שתכנו של המזמור בשלמותו מעֻנָּן היום הוא. לדעתנו, אפשר להסביר את מקומו של מזמור זה אך ורק על־ידי המזמורים הקודמים באוסף שירי הלויים לימי השבוע. יש לו למזמור זה נקודות־מגע מילוליות ורעיו־ניות עם כל המזמורים הקודמים לו, ובייחוד עם מזמור צד. המזמור העומד באמצע הלקט (צד) עוסק ברשעים ומעשיהם המקולקלים, עניין זה עומד ברומו של עולם — אותו העולם שה' בנאו על היסודות המוסריים של צדק ומשפט. וממילא מתעוררת הבי' "ה העתיקה של "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו". ולכן דן המזמ ', הבא בסוף האוסף, בבעיה חמורה זו. הכינויים, הבאים במזמ ' צד לרשעים (פועלי און, בוערים, כסילים, מרעים), נשנים במזמור צב (ו, ח, יב). מקבילה למזמורים פב (לא ידעו ולא יבינו) וצד (ויאמרו לא יראה יה ולא יבין) נמצאת במזמורנו: "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין" (ז). במזמור צד מתואר ה' כ"יודע מחשבות אדם" וכ"צור", ובמזמורנו כתוב: מאד עמקו מחשבותיך (ו). צורי ולא עולתה בו (טז). תסדו של ה' (מידת רחמים). שמדובר עליו במזמורים מה (דמינו אלהים חסדך) וצד (חסדך ה' יסעדני), מוצא את ביטויו גם במזמורנו (ג: להגיד בבוקר חסדך). יתר־על־כן, מבנה המזמור מעיד על כוונתו של המשורר לפתוח במידת־הרחמים ולסיים במידת־הדין על־ידי שימוש באותה מלה: "להגיד". מיד לאחר פסוק ב (טוב להודות לה' וגו') בא המאמר: להגיד בבוקר חסדך (ג), וסופו של המזמור הוא: להגיד כי ישר ה'. מפני מה שולח ה' ברכה והצלחה במעשי־ידיהם של הרשעים, ומפני מה הוא מביא "יסורים קשים על הצדיקים? — לשאלה זו באה תשובה בצורת ניגוד בולט המשתמש בשורש "פרח": בפרוח רשעים כמו עשב וגו' (ז) — צדיק כתמר יפרח וגו' (יג). אגב, במזמור צד מודהים הצדיקים עם ישרי לב, ובמזמורנו מתואר ה' כישר (טו).

כדאי לציין את הקשרים הנוספים שבין מזמור צב לבין יתר המזמורים הקודמים: (1) במזמור פב נשאלת השאלה: "עד מתי תשפטו עול", ובמזמורנו נאמר על ה': "ולא עוֹלתה בו" (טז); (2) במזמור פב מדובר על "בני עליון", ובמזמורנו כתוב: "ולזמר לשמך עליון" (ב); (3) מזמור פא פותח ב"הרנינו לאלהים עוזנו", ובמזמורנו אומר המשורר: "במעשי ידיך ארנן" (ה); (4) במזמור פא: שאו זמרה, ובמזמורנו: ולזמר (ב); (5) במזמור פא נזכרים כלי הניגון כינור ונבל, וכן במזמורנו (ג); (6) במזמור פא אומר ה' "כמעט אויביהם אכניע", ובמזמורנו אומר המשורר: כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו (יא); (7) במזמור צג נאמר על ה' "אדיר במרום", ובמזמורנו: "ואתה מרום לעולם ה'" (י); (8) במזמור צג נזכר בית ה', וכן במזמורנו (יד).

יש לו למזמור צב קשר רעיוני גם למזמור כד. מזמור כד מפרט את תכונותיו של הצדיק: נקי כפים ובר לבב וגו'; וכל הממלא דרישות אלו, כלומר הצדיק — יבוא על

15) בניגוד לרד"ק, שדעתו הובאה בהערת הקודמת, אומר שד"ל בפירושו על ישעיה ה, יב: "מספטי ה' להציל ולהעניש בני אדם נקראים פעל ה', מעשה ה', ומעשה ידיו... כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן (תהלים צב, ה), וסוף הענין בפרוח רשעים כמו עשב וכו' להשמדם עד עד".

שכרו. "ברכה מאת ה'" היא שכרו, ובענין טיבה של "ברכה" זו עוסק מזמור צב בפרוטרוט (יג—טו: צדיק כתמר יפרח וגו'). יתר־על־כן, לפי מזמור כד יקבל הצדיק "צדקה מאלהי ישעו". כלומר, את השכר הראוי לו לפי מידת הצדק. משום שצדיק ה' בכל דרכיו, וברעיון זה, כי ישר ה', מסיים מזמור זה וכל האוסף עמו.

מניתוחנו יש להסיק, כי אין מקריות לא בבחירת צרור המזמורים המהווים את שירי הלויים לימי השבוע, ולא בקביעת סדרם הנוכחי. להפך, ניתוחנו מוכיח כי הבחירה והסידור נעשו בטוב טעם ובהתאם לתכנית מסוימת, והוא מאפשר לנו לרדת לסוף כוונתו של המאסף. אין ספק, שהיה בדעתו ללמד לקח מסוים לא על־ידי כל מזמור ומזמור כשהוא־לעצמו, אלא על־ידי צירוף כל שבעת המזמורים ביחד. המזמורים שבאוסף קלועים ושזורים זה בזה, ומהווים חטיבה אחת, כחוליזר בשרשרת, או כמערכות בממזה.

הלקח, שהתכוון המאסף ללמד על־ידי בחירת המזמורים ועריכתם, מתרלק לשבעה חלקים בלתי־נפרדים, ומתווה מורה־דרך לחיי אנוש עלי אדמות ויחסו לאלהיו ולעמו. מאז ומעולם שואלים בני־אדם את עצמם: מה אנו, מה חיינו? החלק הראשון (מזמור כד) מציג את האדם לפני בורא־העולם שהגיד לו מה טוב ומה הוא דורש ממנו. בכל עת ובכל שעה חייב אדם להיות תמים עם אלוהיו, צדיק וישר, או, בלשון המזמור: נקי כפים ובר לבב וגו'. זהו האידיאל הרצוי. אולם, רב המרחק בי הרצוי למצוי. אסור להעלים עין מן המציאות הממשית. הנסיון מורה, כי החיים מלאים סכנות. יתר המזמורים

גראץ־קוֹלֶג', פילאדלפיה, אה"ב

עוסקים בסכנות הנשקפות לאדם. החלק השני (מזמור מח) פונה בייחוד לאדם מישראל, הקשור בקשר אמיץ אל ארצו בכלל, ואל ציון בפרט. כאן מסופר על סכנה שנשקפה לעיר האלהים, סכנה זו חלפה. ה' הגן על ציון והצילה. מזמור זה בא ללמדנו, שסכנה זו אין בה ממש, משום ששומר־ישראל שומר על עירו. החלק השלישי (מזמור פב) דן בסכנה הצפויה ליסודות העולם, שהם יסודות מוסריים. אי־צדק מעמיד את העולם בסכנה. החלק הרביעי (מזמור צד) עוסק במצבו המסוכן של היחיד, כלומר הצדיק, הנאמן בלב ונפש לתורת־המוסר שהיא תורת צדק ומשפט. הסכנה נוצרת על־ידי הרשעים שבעולם וקלקלתם המוסרית. החלק החמישי (מזמור פא) מדבר על הסכנה הנשקפת לעם ישראל, הסובל צרות ומצוקות מיד אויביו. אולם העם עצמו אשם בכך, משום שאינו שומע בקול ה'. בשני החלקים האחרונים (מזמורים צג וצב) באים דברי נחמה ביחס לסכנות המקיפות את העולם ואת הפרט. החלק השישי (מזמור צג) מרגיש, שיסודות העולם אינם נוטים לנפול, ושהעולם לא יימוט! והחלק האחרון (מזמור צב) אף הוא מסיים בתנחומים. כסבורים אתם שחיי הרשע חיי ברכה והצלחה הם, וחיי הצדיק חיי צער וייסורים? — הצלחת הרשעים היא זמנית בלבד, ומפלתם עלולה לבוא. לעומת־זה, הצדיק יבלה בנעימים בקרבת אלהיו, ויאריך ימים וישבע נחת ללא־פחד וללא־דאגה.

זהו הלקח המתקבל מן הצירוף של שבעת המזמורים. המאסף השתדל לעורר את רוחו ולחזק את לבו של ישראל סבא, בייחוד לקראת סוף השבוע המסתיים ביום שבת קודש.

12) בעניין סמיכות הפרשיות במקרא עסק המנון ס. ד. קאסוטו ז"ל, שלזכרו מוקדש מאמרי זה. מאמריו על נושא זה, ובייחוד מאמרו בשם "סמיכות הפרשיות ופירורן בספרי המקרא", שהופיע בכינוס העולמי למדעי היהדות, כרך א, ירושלים תש"ב, עמי 165—169, מפיצים אור חדש על כמה בעיות מקראיות. "תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין"!

13) עיי' רש"י, רד"ק, ביאור (יואל בריל), מלבי"ם, וקליפס.

14) רד"ק, דרך־משל, הכותב על פסוק ה: בהתבונני במעלך וכמעשה ידיך שהוא העולם.